

विषयः - समाज माध्यमानां
स्वाध्यायम्।

अद्य समुहं बहूनि पत्रमाध्यमानि,
दूरदर्शिनः च अस्ति। ते सर्वेषां मनुष्याणां
जातिं महत्तरं स्थानमनुभूयते। किन्तु
मनुष्याणां किञ्चनार्थाः सन्ति केन मार्गेण
गच्छन्ति इति विषयाः माध्यमानां हस्ते
अस्ति।

पुत्र पत्रमाध्यमं आसन्तं समुहं प्रचलितं
माध्यमम्। सर्वेऽपि पत्रिका उपयुज्यन्ति।
पत्रिकात् जनाः समुहस्य स्वभावं
यच्छन्ति। पत्रिकेभ्यः आगच्छन्ति वार्ताः
जनानां मनसः आसन्ति। अद्य अपि
वार्ताः स्वभावं प्रकृतं अस्ति। अतः
जनाः पत्रिकां तस्य जातिव्यक्ति
क्रम इति शानेन उपयुज्यन्ति।
पत्रिकात् अतः शानप्रकाशकं वस्तुनि
अस्ति। अतः छात्रा अपि पत्रिका
यच्छन्ति।
अनेन वर्तमानं दूरदर्शिनः

सर्वेषां गृहे आगच्छन्ति। पुत्रः समर्थे
दृश्यं श्रुत्वं य विषयेन सर्वे दुरक्षिन्ति
दृश्यन्ति। स्वर्ग्यं श्रुत्वा तु यश्चि दृश्यं इति
विषयमस्ति, सर्वेषां मनः शीघ्रं आजयति।
~~स्वर्ग्यं~~ ~~स्वर्ग्यं~~ अतः समाजे दुरक्षिन्ति
महतः स्थानं अलङ्गरोति। छात्राः
विद्यया दुरक्षिन्ति शीघ्रं आजयति।
दुरक्षिन्त्यस्य प्रभावं सर्वेषां मण्डले
अस्ति। मनुष्याणां वैदिकक्रमाः
दुरक्षिन्त्यस्य हस्ते अस्ति।

माध्यमात् सुसंमथै सर्व वार्ता
यथासमथै वार्ता माध्यमाः वार्ता
जनानां प्रति वदति। समुद्रे सम्भवति
सर्वत्र वार्तानां विश्वीकरणं माध्यमात्
भवति। पत्रमाध्यमाः वार्ता प्रचारणार्थं
कठिनं प्रयत्नं कुरुषु कश्चि। पत्रत
विषये जनाः माध्यमानां सह अस्ति।
माध्यमाः जनानां मनः पठित्वा जनसेवार्थं
प्रवर्तयति।

माध्यमानां अनेनानि चित्राणां

प्रदर्शनं कुर्वन्ति। अथ समुहं
 ते चित्राणां प्रदर्शयति मनुष्याणां
 अनुकरणं करोति। माध्यमस्य प्रभावं
 छात्राणां प्रति अस्ति बहुनि अपि, किन्तु
 ते माध्यमं प्रदर्शयति क्रमिक्रमाः सर्वेऽपि
 बहुनि पश्यति।

भारते विविध भाषायाः पत्रिका
 प्रचलति। * संस्कृतभाषे 'सुधर्मा' इति
 पत्रिका कर्णाटके अस्ति। पुनत पत्रिका
 संस्कृतस्य 'मृतभाषा' इति ख्याति नाशयति।
 संस्कृतभाषाः प्रभावं पुनत पत्रात्
 जनाः प्रति प्रचलति। संस्कृतभाषायाः
 महत्वप्रचारणार्थं पुनत पत्रिका महत्तरं
 स्थानमलङ्गरीति। सर्वे भाषायाः
 प्रचारणार्थं नत भाषायां पत्रिका सहाय्यति।

†

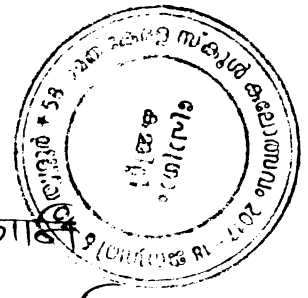
विना वेदं विना गतिं
 विना श्रमाणां कथां।
 विना कतिं कानिदासं
 भारतं भारतं न हि ॥

संस्कृतपत्रिका प्रचारणेन जनाः संस्कारं

आर्जयति।

अथ समुहस्य क्षान्तिबोधं कुरुं
गच्छन्ति। स्थानमोहं, धनस्य अस्यार्थी
इत्यादि कारणेन मनुष्याः तस्य प्रति
आगच्छन्ति मनुष्यस्य जीवनं अपश्यन्ति।
अनन्तरं ते नैविवर्ताः धनस्य प्रभावं
नाशं नाशनं करोति। पुनरु नैविवर्तयि
स्थितिगतिं जनानां प्रति माध्यमाः नैवियुक्त-
प्रवर्तनेन कुर्यात्। माध्यमाः समुहे
आचरन्ति अन्वविश्वासस्य नैवियुक्त-
कुर्यात् कुर्यात्। माध्यमाः जनस्य अवकाश
संस्थागार्थं प्रवर्तयति। पुनरु सर्व
समुहे माध्यमानां प्रचारं वर्धयति।
अतः जनाः प्रति माध्यमस्य स्वाधानं
आधिक्यमस्ति। जनाः माध्यमानां तस्य
बन्धु इति नेत्रे पश्यति।

अनेकानि विवेक-विज्ञान प्रकाशक
वस्तुनि माध्यमे आसन्ति। छात्राणां स्वभाव
निर्णय माध्यमस्य स्वाधानं अधिक्यमस्ति।
विज्ञानवाचकानि वस्तुनाम् छात्राः पाठपुस्त-
कात् आर्जितं ज्ञानस्य अधिकं ज्ञानं
आर्जयति। छात्राणां ज्ञानवर्तनार्थं माध्यमाः

सर्वे प्रवर्तयति। माध्यमे अनेकार्थी
 संबोधप्रकायितानि कार्यक्रमः अस्ति।
 मनुष्याणां मनस्य दुःखनिवारणार्थं फलत
 सहाय्यति।

नगरं माध्यमानां दुष्प्रभावं
 अनेकमस्ति। माध्यमे अर्थशून्यानि कार्यक्र-
 माणि प्रदर्शयति। फलत कार्यक्रमात्
 छात्राणां ज्ञानविकासं न संभवति।
 छात्राः पाठ्यस्तकं त्यक्त्वा दुरदर्शनस्य
 पुरतः सर्वे समयं उपविशति। नै क्रिडार्थं
 गृहस्य बहिः न गच्छति। अतः नै
 शार्द्रे रोगबाधितः भवति। छात्राणां आरोग्यं
 न वर्धयति। भारतस्य भाविः अस्ति
 छात्राः। किन्तु, दुरदर्शनस्य दुष्प्रभावेन
 नै विविकशून्याः भवति।

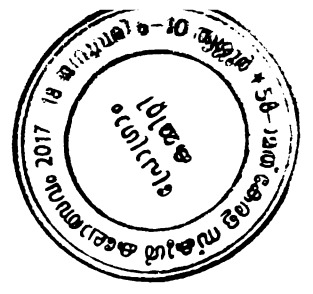
यथा माध्यमस्य फलत दुष्प्रभावं न
 समुहं न, तथा माध्यमस्य स्थानं अधिकं
 अस्ति। माता पिता च छात्राणां स्वभाव-
 रूपाकरणार्थं प्रवर्तयति। किन्तु, पितरौ
 प्रवर्तनेन छात्राणां अर्धं स्वभावरूपाकरणं
 अस्ति संभवति। किन्तु, किन्तु माध्यमज्ञां

प्रवर्तनं मुत्तत कर्म अधिकमास्ति ।

लोकैः विविध क्रमैः संभवति ।
वातानां सत्यमयं चित्रं तत
समये जगानां प्रति माध्यमं
वर्तति । समुह पठनार्थं माध्यमाः सहाय्यति ।
मनुष्याणां जातिशैलि कर्म मर्णे जट्टवति
इति विषयं माध्यमानां प्रवर्तनं
आश्रित्य अस्ति । माध्यमाः सर्वोपरि
पत्रमाध्यमाः धार्मिकसमुह रूपकार्यं
सहाय्यति । माध्यमानां जातिशैलि
कर्म मर्णे जट्टवति ।
दुष्कर्मस्य प्रभावं समुहं किञ्चित् अस्ति ।
समाजे माध्यमानां स्वाद्यनेन अधिकमास्ति ।

समुहं धार्मिकसमुहवर्धनाय,
संस्कृतपत्रिका प्रवर्तति । संस्कृतभाषेन
समुहस्य विविधैः मण्डलैः अनुवर्तनायाः
आधार्मिकप्रवर्तनस्य नाशं शक्तिं
भवित्यति । समुहं प्रचालिताः मसमौलिक-
वाक्यानां आक्रमः धार्मिकतस्य
अभावेन अस्ति । संस्कृतं विज्ञानमण्डलस्य
अस्ति । अतः संस्कृत माध्यमप्रवर्तनं
समुहं वर्धयति । माध्यमानां स्वाद्यनेन

(14)

समुद्रस्य स्थितिः स्वभावः स्वभावं
वाचिषुक्तं इति स्थितिः उच्यते ।
समुद्रे अनेकानि प्रवर्तनानि करिष्यति ।

समाजनिर्माणाय माध्यमाः महत्तरं
महत्तरं स्थानमलङ्कारेति । माध्यमात्
कालं सम्बन्धानि वार्ताः प्रचारणेन मनुष्यः
तत्र किं कालमनुसृत्य प्रवर्तनं करोति ।
समाजनिर्माणाय अनेकानि कार्याणि
माध्यमाः करोति । अतः समाजे माध्यमानां
स्वाधानाम् महत्तः स्थानमलङ्कारेति ।